

Pyhämaan kirkot

Pyhämään kappeliseurakunta

Pyhämään seurakunta itsenäistyi Laitilasta vuonna 1639. Tuolloin siihen tuli kuulumaan kaksi osaa: luotopuoli ja mannerpuoli. Vuonna 1782 Pyhämään Luodosta tuli mannerpuolen eli Rohdaisten kappeliseurakunta. Koko aluetta kutsuttiin edelleen Pyhämaaksi. Lähes koko yhteisen historian ajan luotopuolen ja mannerpuolen välillä oli ns. kissanhännänvetoa johtoasemasta. Vuonna 1908 luoto- ja mannerpuoli erosivat toisistaan. Syntyivät Pyhämään Luotoseurakunta ja Pyhärannan seurakunta. Pyhämään Luotoseurakuntaan liitettiin myöhemmin Kammelan, Edväisten, Kukaisten, Raulion ja Torlahden alueet.

Pyhämää toimi itsenäisenä kuntana vuoteen 1974, jolloin se liitettiin Uuteenkaupunkiin. Seurakunnan osalta liitos merkitsi seurakuntayhtymän perustamista ja yhteistä taloutta Uudenkaupungin seurakuntayhtymän osana. Myöhemmin seurakuntayhtymään tulivat kuntaliitosten myötä myös Lokalahden ja Kalannin seurakunnat.

Pyhämään seurakunnassa oli 31.12.2003 jäseniä 652 ja se on erään pappisasessorin sanoja lainaten ”Turun arkkihiippakunnan pienin vakavasti otettava seurakunta”.

Uhrirkirkko

Pyhämaassa sijaitsee sen kuuluisa ”ihmeitätekevä” uhrirkirkko, joka mainitaan kaikissa arvonsa tuntevissa Suomen matkaoppaissa eräänä kirkkorakennustaiteemme helmenä. Uuden kirkon välittömässä läheisyydessä sijaitseva uhrirkirkko jää ulkomuotonsa perusteella helposti suuremman toverinsa varjoon. Vaatimaton ulkomuoto kätkee kuitenkin sisälleen hämmästyttävän aarteiden. Uhrirkirkon koko sisustaa koristavat Christian

Wilbrandtin vuonna 1667 maalaamat kuvat. Katossa on kasviornamentiikkaa sekä enkelihahmoja. Kuoriaidakkeen yläpuolella vasemmalta lukien on syntiinlankeemus ja Pyhä Yrjänä ja lohikäärme. Eteläseinällä vasemmalta lukien alkaa kuvasarja, joka esittää Jeesuksen elämän tärkeitä tapahtumia: Jeesuksen syntymä, Jeesuksen ympärileikkaus, Jeesuksen kaste, Jeesuksen vertaus fariseuksesta ja publikaanista, Jeesus herättää Lasaruksen kuolleista. Takaseinällä päätyoven vasemmalla puolella on kuva Jeesuksesta ja syntisestä naisesta ja oikealla puolella kuva Jeesuksesta ratsastamassa Jerusalemiin. Pohjoiseinän kuvat kertovat Jeesuksen kärsimystiestä. Kuvat vasemmalta lukien ovat seuraavat: Jeesus rukoilee Getsemanessa, Juudas kavaltaa Jeesuksen, Jeesus ylimmäisen papin Kaifaan edessä, roomalaiset sotilaat ruoskivat Jeesusta, Jeesusta pilkataan, Jeesus naulitaan ristille (kuoriosan pohjoiseinällä). Kuorin itäseinällä ikkunasta vasemmalla on Jeesuksen ylösnousemus ja oikealla kaksiosainen kuva Jeesuksen taivaaseenastuminen ja Pyhän Hengen vuodatus helluntaina. Kuoriaidakkeen yläpuolella kuorista päin katsottuna on kuvia yksisarvisesta, joka on tässä ymmärrettävä lähinnä Kristuksen vertauskuvaksi samoin kuin myös lohikäärmeen voittava Pyhä Yrjänä.

Pyhämään kirkon maalaukset kuuluvat Christian Wilbrandtin tuotannon loppuun ja ovat hänen ainoat kokonaisuudessaan säilyneet maalauksensa. Kuvien valtaosan esikuvana Wilbrandt on käyttänyt Hans Brosamerin kuvitusta 1500-luvun rukouskirjassa, joka ilmestyi aluksi saksan- sittemmin myös ruotsinkielisenä.

Pidetään mahdollisena, että Pyhämaassa on ollut kirkko jo ennen 1. ristiretkä (v. 1154). Joka tapauksessa nykyisellä, viimeisten tutkimusten mukaan v. 1642/1650 rakennetulla kirkolla on

ollut edeltäjä, jonka todennäköisesti ovat rakentaneet uskonpuhdistuksen jälkeen tänne Raumalta paenneet fransiskaanimunkit. Voi hyvin olla, että nykyisessä kirkossa on käytetty tästä peräisin olevia hirsiiä.

Kirkko on muodoltaan suorakaiteen muotoinen itäpäädyin ollessa kolmisärmäinen. Kuoriosana on rakennettu runkokuonetta myöhemmin. Kuoriaidan kohdalla on alunperin ollut itäseinä. Eteläseinällä on sijainnut asehuone sekä pohjoiseinällä sakaristo, jotka molemmat on huonokuntoisina purettu jo 1800-luvulla. Huoneiden hirsiseinien päädyt ovat nähtävissä edelleen sisäseinissä. Ylempänä rinteessä on myös sijainnut aikoinaan kellotapuli, joka näkyy kuoriaitaukseen kiinnitetystä 1700-luvun maalauksesta.

Kirkko rapistui 1700-luvulla ja heräsi ajatus uuden kirkon rakentamisesta. Kun uusi kirkko vihdoin v. 1804 valmistui, jäi uhrirkirkko varastoksi ja ruumishuoneeksi. Vuosina 1934–35 kirkossa suoritettiin restaurointi. Uuteen kirkkoon siirretty sisustus tuotiin takaisin ja kirkko tuli jälleen alkuperäiseen käyttöönsä.

Kirkon takaosassa oli aikoinaan lehteri. Se purettiin. Penkit ovat vuodelta 1753 ja saarnatuoli 1640-luvulta (väritys 1850-luvulta). Tiimalasi on kirkkoon lahjoitettu v. 1689 ja samalta ajalta on myös vieressä oleva uhriarkku. Kirkon alttarilla ikkunan edessä on krusifiksi 1500-luvun alkupuolelta.

Pyhämään uhrirkirkko on kautta historiansa tullut tunnetuksi nimenomaan kirkkona, jonka kautta Jumala auttaa. Kirkolle on kautta aikojen tullut lahjoituksia ja esirukouspyyntöjä kiitollisilta ja apua tarvitsevilta ihmisiltä. Näin tapahtuu edelleen. Kertyneet varat menevät puoleksi lähetystyöhön ja kirkon hyväksi.

Uusi kirkko

Pyhämään uusi kirkko valmistui v. 1804 vanhan alettua jo edellisellä vuosisadalla käydä heikkokuntoiseksi. Kirkon ulkoasuun tuli huomattava muutos, kun tornihuippu sai nykyisen muotonsa v. 1908. Ulkoasussa kiinnittää huomiota se, ettei sen runkokuoneeseen liity kylkääisiä, asehuonetta ja sakaristoa. Sisälle tultaessa huomiota kiinnittää ns. kuoriparvi, jonka alapuolella oikealla sijaitsee sakaristo ja vasemmalla muita tiloja.

Uuden kirkonaarre ovat J.A. Zachariassenin v. 1877 valmistamat 7-äänikertaiset mekaaniset urut. Altaritauluna on Arvid Liljelundin v. 1883 maalaama ”Kristuksen kirkastuminen”. Kirkon eteläseinällä on vanha kaksiosainen alttaritaulu, jossa ovat kuvattuina Kristuksen ristiinnaulitseminen ja ehtoollinen. Taulut on maalannut tuntematon tekijä v. 1823. Apostolinkuvat kuoriparvekkeen rintamukseen on uudestaanmaalannut pyhämäläinen maalarina Magnus Ruusula 1900-luvun alussa. Alkuperäiset olivat tuntemattoman maalarin työtä samalta ajalta kuin vanha alttaritaulu. Apostolit ovat järjestyksessä vasemmalta oikealle: 1. Matteus 2. Bartolomeus 3. Tuomas (?) 4. Jaakob (Sebedeuksen poika) 5. Pietari 6. Johannes 7. Mattias (valittiin Juudas Iskariotin tilalle) 8. Andreas (?) 9. Lebbeus (tai Jaakob Alfeuksen poika) 10. Jaakob Alfeuksen poika (tai Lebbeus) 11. Filippus (?) 12. Simon Kananeus.

Kirkon penkit ja saarnatuoli ovat 1930-luvulta. Kirkon erikoisuutena ovat myös toimintakuntoisina säilyneet kaminat: sakastin kamina v. 1884, kuoriosan kamina v. 1886 (toisella puolella ollut poistettiin), keskiosan kaksi kaminaa v. 1900. Kaminat jäivät pois käytöstä, kun kirkkoon saatiin sähkölämmitys v. 1987.

Pyhämään seurakunta toivottaa ihmiset tervetulleiksi tutustumaan näihin kahteen kauniiseen ja toisiinsa nähden hyvin erilaiseen kirkkoon sekä hiljentymään myös Jumalan Sanan kuuloon.

Seinämaalaus Kristuksen kaste.

Kattomaalaus Enkeli.

Uhrirkirkko sisältä.

Esineistöä 1600-luvulta: Saarnatuoli, uhriarkku ja tiimalasi.

Valokuvat: Museovirasto, rakennushistorian osasto, 2001

Uusi kirkko

Valokuvat: Ari Stenman